

їх не високе. Переважно се сумшарії, які не дають нічого більше понад імена властителів певних мастностей; документів властивих, in extenso, не багато і здебільшого — другорядного значіння, про „останки архива барського староства“ тут ледво може бути мова. Те, що Г. подав з інших рукописних збірок теж має другорядний інтерес. Богато передрукував він (без потреби, очевидно) документів з моєї збірки актів Барського староства (Архивъ Югозап. Рос. VIII. I і II), а що при тім звичайно не вказує сього джерела, а цитує показані у мене при тих документах архивні сігнатури, то документи сі у Г. роблять вражінне чогось свіжого, невиданого, і можуть чоловіка необознаюменого ввести в помилку.

Власні спомини не приносять багато цікавого; очевидно, у покійного автора не було суспільно-історичного почуття, і він не виходить звичайно поза сферу формальних питань — хто був властителем, як маєток перейшов з рук до рук, і т. н. Для історії суспільного й культурного життя, відносин національних, навіть економічних звичайно не знаходимо тут нічого.

*М. Грушевський.*

O. Balzer. *Historja ustroju Polski, przegląd wykładów uniwersyteckich*, Kp., 1905, ст. 33 (відб. в *Sprawozdania z czynności akad. umiejętności*).

Теж по німецьки: *Verfassungsgeschichte Polens* (Bulletin internat. de l'Academie, 1905, XII, с. 97—137).

Автор так об'ясняє сю публікацію: се перегляд університетських викладів його, на підставі літографованих видань його курсу, публікованих в р. 1896, 1898 і 1902 бібліотекою львівських слухачів права, з яких одначе півнійші видання служать дословним повторенням видання з 1896 р., а всі не віддають докладно тексту викладів, а нераз містять в собі грубі помилки, бо видання сі виходили без контролі й порозуміння з професором. Виданий тепер витяг „виключно опираєть ся на літографічних викладах з р. 1896, 1898 і 1902, отже подає тільки те, що було оголошене або приступне лише в хвилі їх видання, поминено в нім лише ті уступи, які автор уже тепер уважає за хибні або безпідставні; нові зміни, переведені в викладах від 1896 р., в тім витягу умисно поминено, як неоголошені дотепер, лише в кількох місцях, з огляду на потребу вияснення деяких питань або поглядів, подано в нотках, в можливо короткій формі, відповідні доповнення, або принаймні застереження“.

Ціль публікації сього витягу все таки вістаєть ся не зовсім ясною. Він не дає автентичного текста курсу і не виганяє з уживання тих літографованих видань, недокладність яких осуджує автор. Він, по своїй короткості не може повнайомити нас з поглядами автора; часом навіть не роз-

криває їх, тільки дає немов титул розділу (нпр.: Walka o wolności kościelne w początkach XIII w. Legacya i prymat arcybiskupa gnieźnieńskiego i prawa zład wpyływające, і т. и.), або висловляє погляд автора так коротко, без всяких пояснень, що він майже нічого не дає — коли напр. читаємо голу замітку: najłagodniej ukształtował się ten stosunek (підданські обов'язки селян) на Rusi Czerwonej, то в голові читача родить ся лише вражіння в виді знака запитання. Навіть незнати, чи автор сам до нині має таке чи інше переконання, бо лише подекуди пояснив він поткою, що від поглядів висловлених ним в тексті він уже відступив і їх не держить ся. Тому поява сього конспекту тільки з більшою силою каже поновити бажання на адресу автора, щоб він, уважаний нині за найбільш авторитетного репрезентанта науки історії польського права дав на місце засуджених ним літографованих „скриптів“ новий і автентичний текст — чи то своїх викладів, чи то незалежно від нього обробленого курсу історії польського права. Що до схеми його, на разі лише одна замітка: чи не занадто обтяжає автор свій курс, вводячи в нього історію кодифікації в кн. Литовського, а навіть рецепцію сього права правом Московської держави (а в консеквенції треба б додати — і правом українським (Гетьманщини) і праводавством Російської імперії)? В консеквенції прийшло ся б завести до курсу й всю історію устрою в кн. Литовського (чи то в виді паралельного курсу, чи то в виді паралельних параграфів, не в виді малого екскурсу — § 20), і не знаю, чи на то є пильна потреба?

*М. Грушевський.*

В. Н. Перетць — Къ исторіи польскаго и русскаго народнаго театра I—VII. С.-Пбг., 1905, стор. 54.

В першій книжці сьогорічних Записок, ст. 196 було обговорене продовжене отсеї статі, при чім через помилку подано, що се продовжене великої збірки памяток російської драми в часів Петра Великого. Помилка вийшла з того, що пишучи попередню рецензію, я не мав під руками отсього початку статі, який хочу обговорити тепер. Д. Перетц, невтомний збирач рукописного матеріалу до історії літератури XVII—XVIII в., подає й тут у сімох коротеньких шарисах нові причинки, видобуті з рукописів петербурських та київських бібліотек. Маємо тут поперед усього польський віршований монольоґ блазня, що поспішає в товаристві мужика на бенкет до королівського двора — очевидно уривок чи прольоґ якоїсь затраченої інтермедії. Далеко інтересніші просторі уривки в двох білоруських комедій, подані під ч. II; в одній Білорус зайшовши до латвійського костела і почувши орґани, розтанцював ся, за се його заковано в кайдани, які розбиває його син; надходить Поляк і причіпляєть ся до селянина за ті кайдани, та тут Білорус раптом міняє